

17.4.2013/Seppo Ruotsalainen

Eurokriisissä lähestytään jyrkänteen reunaa

Olen toistanut moneen kertaan, että eurokriisi on edennyt vaiheeseen, jossa olisi otettava huomioon marxismin klassikoiden aikoinaan esiintuoma näkökohta toisaalta tuotantovoimien, toisaalta tuotantovoimien omistussuhteiden ajautumisesta keskenään sovittamattomaan ristiriitaan. EU- ja Euro-johtajat ja asiantuntijat ovat herkästi toistelleet, että "sitten kun tämä kriisi päättyy" ja "kun nousukausi taas alkaa".

Entä jos kriisi ei päätykään tai jos se päättyy toisin kuin tähän asti on totuttu ajattelemaan?

Taikatempu eivätkään enää riitä

Joutuessaan ratkaisevasti ristiriitaan keskenään edellä mainitut tuotanto- ja omistussuhteet "saattavat koko porvarillisen yhteiskunnan sekasortoon" ja yhteiskunta alkaa muistuttaa "taikuria, joka ei enää kykene hallitsemaan esiin manaamiaan maanalaisia voimia" (Marx - Engels, Valitut teokset 2, 1978 s. 341).

Suuri yleisö eli EU-kansalaiset alkavat jo päästä selville taikurina toimivien EU-johtajien toistuvista taika- ja silmäkääntötempuista, joita kuitenkin jatkuvasti ja sitkeästi yritetään (kotoisina esimerkkinä Suomen hallituksen kaksi viikkoa jatkunut hämäsyryitys osinkoveroasiassa, sitä edeltänyt puoliväliriihisekoilu jne.).

Akateemikko Paavo Haavikko irvaili taannoisessa aforismikokoelmassaan liittoutumille ja liittokunnille näin: "Liitossa voimavarat sulavat kuin jää auringossa. Voimavarat tarvitaan liiton sisäiseen vahvistamiseen" (Haavikko 2006, s. 22).

EU:ssa yleensä ja euroalueella erityisesti kaikki voimavarat tarvitaan liiton koossapitämiseen ja liiton velkojen maksamiseen. Koko EU näyttää muuttuneen eräänlaiseksi velanhoitoyhtiöksi.

Kyproksella pelkistyy pääoman lyhentynyt kiertokulku R – R'

Viimeaikainen Kyproksen talouskriisi tuo mieleen Marxin paljastaman ilmiön, jota voidaan kutsua "pääoman lyhentyneeksi kiertokulkuksi".

Tavanomaisessa kaupankäyntipääomassa $R - T - R'$ (raha-tavara-suurempi raha) on kyse siitä, että rahalla ostetaan tavara, joka puolestaan vaihdetaan uuteen (suurempaan) rahamäärään (R'). Kapitalismissa työvoima on tavara ja sikäli erityislaatuinen, että se pystyy lisäämään omaa arvoaan. Kapitalisti ostaa työvoiman (T), joka tuottaa hänelle ostoarvoa suuremman rahallisen arvon (R').

Marxin analyysin mukaan pääomasuhde (eli pääoman ja työn välinen suhde) kehittyy kapitalismissa yhä enemmän kohti korkoa tuottavan pääoman kaavaa $R - R'$, jossa (pelkkä) raha "luo" enemmän rahaa (Marx 1976, 389). Työvoima putoaa siis yhä enemmän välistä pois ja se näkyy.

Marx huomauttaa, että kokonaistyöpäivän kesto rajoittaa reaalitytuotannossa pääoman kasaamista, mutta "jos lisäarvo käsitetään koron irrationaalisessa muodossa" (siis

muodossa $R - R'$), niin silloin rajaeste on voitettavissa ja "pääoman kasaaminen ylittää kaiken mielikuvituksen" (Marx, 1976, 395).

Mielikuvituksellista

Millaisesta mielikuvituksen ylittämisestä pääoman kasaamisessa on nykyään kysymys, siitä kertovat tänä päivänä yhä enemmän tiedot veroparatiisien osalta. Pelkästään yksityishenkilöillä on veroparatiiseissa arviolta 11 000 miljardin euron omaisuus. Arvion mukaan maailman varallisuudesta jopa puolet on kätkeyty veroparatiiseihin.

Veroparatiiseja käyttävät ahkerasti myös kansainväliset suuryritykset, jotka maksavat maailmanlaajuisista voitoistaan vain viisi prosenttia veroa. Nämä tiedot ilmenevät Jyri Hännisen Helsingin Sanomille laatimasta laajasta ja yksityiskohtaisesta kirjoituksesta (HS 24.3.2013).

Verotusneuvos Markku Hirvonen arvioi, että maailman veroparatiiseissa liikkuu pimeää (verotonta tai lähes verotonta) rahaa 21 000–31 000 miljardia euroa (Yle Radio 1, 13.4.2013).

Tapaus Kypros

Nyt kokonainen Kyproksen saarivaltio lasketaan mukaan veroparatiiseihin. Maan taloudessa pankkisektori on saanut valtavan laajuuden muuhun elinkeinoelämään verrattuna. Pankkien varat olivat vuonna 2010 bruttokansantuotteeseen verrattuna 7-kertaiset. Noin 40 prosenttia Kyproksen pankkien tallettajista on venäläisiä suuromistajia ja maan yritysveroaste on 10 prosentin paikkeilla.

Marxin manaama $R - R'$ -kaava on kehittynyt vielä sikäläkin (mikäli mahdollista) irrationaalisempaan suuntaan, että huomattava osa kokonaisen kansakunnan talouselämästä pyörii rahanpesun ympärillä. Pyörii siis lähes täysillä ja yksinomaan kaavan $R - R'$ puitteissa.

Kyproksen talous tuo mieleen näkemyksen vieraantuneen (tai vieraannutetun) työn olemuksesta. Marx kirjoitti, että "yksityisomistus käsittää kaikki nämä itse omistuksen välittömät toteutumukset jälleen vain elintarvikkeiksi (Lebensmittel = elämisen keinoiksi SR) ja elämä, jonka tarvikkeina ne palvelevat, on yksityisomistuksen elämää – työtä ja pääomanmuodostamista (Kapitalisierung). Siksi on kaikkien fyysisten ja henkisten aistien tilalle tullut kaikkien näiden aistien yksinkertainen vieraantuminen, omistamisen aisti" (Marx 1968, 540; Taloudellis-..., s.109, vahv. KM).

Kyproksen asukkaiden tilanne

Voidaanko sitten Kyproksen kansalaisten enemmistöä syyttää siitä, että he ovat jotenkin poikkeuksellisen suurella määrällä syyllisiä omaan, nyt monessa suhteessa sietämättömäksi muutettuun taloudelliseen tilanteeseensa. Ei tietenkään voida. Kyproksen asukkaat ovat samanlaisia ihmisiä kuin muutkin ja työskentelevät sellaisen talousjärjestelmän alaisuudessa, jonka alaisuudessa heidän on työskenneltävä – halusivatpa tai eivät.

Korkoa tuottavassa pääomassa "rahaa poikiva raha" tulee esiin siten, että "siinä ei ole tässä muodossa enää mitään syntymämerkkejä" (Marx 1976, 389). Siinä ei siis ole enää mitään merkkejä alkuperäisen arvon luoneesta tekijästä, työvoimasta. Rahaa poikivan rahan syntyhistoria alkaa siitä, että työvoiman (työntekijän) luomasta arvosta irrotetaan lisäarvo, joka pannaan kasvamaan korkoa ja siinä samalla

häivytetään uuden arvon (suuremman rahan) alkuperä.

Voidaan siis sanoa, että "rahanpesu" alkaa oikeastaan jo siinä vaiheessa kun reaalityoudessa luotu arvo ja lisäarvo muutetaan pankkipääomaksi sekä korkoa (ja korkoa korolle) kasvavaksi pääomaksi. Esim. veroparatiiseissa toteutettavat rahalla rahan luomisen keinot ovat vain pisimmälle kehiteltyjä muotoja sille kapitalistiselle käytännölle, joka alkaa silloin kun työvoiman luomasta arvosta irrotetaan (riistetään) lisäarvo.

EU-päätäjien yksipuolinen näkemys

EU-päätäjien yksipuolinen ja virheellinen asenne tulee esiin siinä, että he jokaisen kriisiin ajautuvan maan kohdalla käsittelevät uutta tapausta ikään kuin suurena yllätyksenä esiin tulevana poikkeustapauksena, mihin on johtanut milloin koko kansan "holtiton rahankäyttö", milloin byrokratia (Kreikka), asuntokupla (Espanja) tai poikkeuksellisen suuri velkaantuminen (Italia) jne.

Seikka, jota EU- ja europäätäjät eivät näe tai eivät halua nähdä on, että noiden ilmiöiden taustalla ja synnyttäjänä on yksi ja sama perustekijä, työn ja pääoman välinen ristiriita, joka kuvitteelliseksi pääomaksi muuttuessaan saa yhä räikeämpiä muotoja ja muuttuu yhä vaikeammin ja lopulta mahdottomaksi yhteen sovitettavaksi kansan enemmistön etujen kanssa

Marxismien klassikoiden paljastamana reaalityouden ja kuvitteellisen pääoman välillä vallitseva ristiriita muuttuu päivä päivältä yhä käsittämättömämmäksi. EU:n ja Euron jäsenmaat oirehtivat tämän saman "tarttuvan taudin" seurauksena toisaalta yhtäläisin piirtein (joukkotyöttömyyden kasvu, hallitsematon velkaantuminen) ja toisaalta kunkin jäsenvaltion erityispiirtein.

EU- ja europäätäjähän ovat kuitenkin pyrkineet todistamaan, että alle miljoonan asukkaan Kyproksen saarivaltion ongelmat eivät ulotu koskemaan muita euromaita.

Akateemikko Paavo Haavikko kirjoitti, että "Liitto on jättiläinen, joka kärsii Alzheimerin taudista eikä osaa kirjoittaa epäkriisiä oikein" (Haavikko 2006, s. 23). Epäkriisi tarkoittaa taudin määrittäystä.

Kyprosta kuritetaan

Saarivaltio Kypros sai euromailta ja Kansainväliseltä valuuttarahastolta huomattavasti ankaramman kohtelun kuin esimerkiksi aikaisemmat avunsaajat Kreikka ja Irlanti. Tähän vaikutti ilmeisesti paitsi antipatia venäläisen rahan läsnäoloon ja rahanpesuepäilyt, myös se, että esim. Kreikan pankkien alasajo olisi aiheuttanut suuret tappiot saksalaisille ja ranskalaisille pankeille.

Kyproksen pelastuspaketin yhteydessä korostettiin sijoittajavastuuta, jonka tarkoituksena väitetään olevan, että laskua ei tulevaisuudessa maksatettaisi veronmaksajilla. Kuinka lienee?

Hätäapupaketin ehtojen mukaan Kyproksen suurallettajat menettävät 100 000 euron talletussuojan yli menevistä talletusvaroistaan 60 prosenttia. Tuo yli 100 000 euron talletuksista leikattava 60 prosenttia korvataan osittain eli talletusleikkaus korvataan tallettajille pankin osakkeina 37.5 prosenttiin asti.

Kriisin ollessa pahimmillaan Kyproksen pankit ennättivät olla kiinni melkein kaksi viikkoa. Pankkien vihdoon avauduttua yleisöllä on lupa nostaa pankkitileiltään korkeintaan 300 euroa päivässä ja yhden kuukauden kuluessa rahaa saa siirrellä tililtä toiselle korkeintaan 5000 euroa.

Miten kävisi esim. Suomessa?

Jan Hurri toteaa Taloussanomien (31.3.) analyysissään, että jos pankit joutuisivat meillä Suomessa samanlaiseen pinteeseen kuin Kyproksella, olisi talletusten turva yhtä heikko täällä kuin saarivaltion pankeissa. Rahat jäisivät nostamatta ja jumiin ties kuinka pitkäksi ajaksi, vaikka lakisääteinen talletussuoja takaa pankkitalletukset täällä sadan tuhannen euron talletussummiin asiakasta ja pankkia kohti.

Käytännössä vain pieni osa talletuskannasta on mahdollista muuttaa käteiseksi kerrallaan. Hurri viittaa Suomen talletussuojarahaston toimintakertomukseen, jonka mukaan sillä oli viime vuoden lopussa hiukan vajaa miljardi euroa rahaa, mutta vastattavanaan runsaan 80 miljardin euron talletusten talletussuoja.

Talletussuojasta vastaavalla rahastolla on siis varaa maksaa noin yksi prosentti suojan turvaamista talletuksista, jos talletuspankkeja alkaa syystä tai toisesta ajautua maksuvaikeuksiin. Karl Marx totesi Pääomassa, että jo 1800-luvun puolivälin jälkeen pankkien varoista 90 prosenttia oli fiktiivistä eli kuvitteellista pääomaa. Edellä mainittu talletussuojaa koskeva esimerkki kertoo, että pankkien varoista 99 prosenttia on kuvitteellisen pääoman varassa eli toimii mielikuvarahan, onnen ja luottamuksen varassa.

Krugman...

Äskettäisessä kommentissaan Nobel-palkittu taloustieteilijä Paul Krugman kirjoittaa, että eurokriisi on jo pahempi kuin 1930-luvun lama. Euroopan toipuminen vuoden 2008 alussa puhjennesta talouskriisistä on ollut hyvin tuskaisaa. Vaikka talouden sukellus ei ole ollut yhtä syvä kuin 1930-luvulla, on nousu-uralle pääseminen ollut sitäkin hitaampaa. Vuonna 1933 nousu oli Krugmanin mukaan jo alkanut.

Vuonna 1929 alkanut lama oli syvä ja bkt-luvut syöksyivät eurokriisiä jyrkemmin alas, mutta talous lähti kasvuun jo vuonna 1933. Krugmanin mukaan 1930-luvun laman ja eurokriisin erottaa toisistaan se, että 30-luvulla harjoitettiin laajasti elvyttävää, investointeja ja työtä lisäävää talouspolitiikkaa. Eurokriisissä toteutetut tiukat talouden sopeutumistoimet ja kriisimaissa harjoitettava kuripolitiikka ovat Krugmanin mukaan syynä siihen, että eurokriisi on pitkittynyt jo 30-luvun lamankin voittaneeksi talouskurimukseksi (Taloussanomien 31.3.2013)

Krugmanin arviota laman luonteesta voidaan pitää yleisesti ottaen oikeana osuneena. Esim. Saksassa työttömien määrä saavutti huippunsa talvella 1932, jolloin se oli noin 6 miljoonaa. Tämän jälkeen alkoi talouden hidas nousu.

Esim. Suomessa työttömyys saavutti huippunsa helmikuussa 1932, jolloin työttömien määrä oli täällä virallisesti 92 000 ja tästä eteenpäin työttömien lukumäärä pieneni jatkuvasti aina vuoteen 1938 saakka, jolloin elettiin jo suhdannekehityksen huipulla (noin 8 000 työtöntä) (Pulkinen 1956, 74).

Krugmanin "keynesiläinen" näkemys kulutuskysynnän merkityksestä lähestyy tässä Marxin näkemystä, jonka viimeksi mainitun mukaan "Kaikkien todellisten kriisien

perimmäisenä syynä pysyy aina joukkojen köyhyys ja kulutuksen rajoittuneisuus verrattuna kapitalistisen tuotannon pyrkimykseen kehittää tuotantovoimia siten ikään kuin vain yhteiskunnan absoluuttinen kulutuskyky muodostaisi niiden kehityksen rajat” (Marx 1976, 480).

...ja De Grauwe

Belgialainen taloustieteilijä Paul de Grauwe arvostelee euroeliitin toimia samaan tapaan kuin kaimansa Paul Krugman. Euroalueen kriisimaat on pakotettu talouskasvua kuristavaan kuripolitiikkaan ja samanaikaisesti kriisin toistaiseksi vältäneet maat ovat noudattaneet liian tiukkaa finanssipolitiikkaa, toisin sanoen kurittaneet liiaksi vaikeuksissa olevia jäsenmaita.

De Grauwen mukaan rahaliitto hajoaa kymmenessä vuodessa ja uhattuna ovat yhteisvaluutan lisäksi demokratia ja valtioiden itsemääräämisoikeus. ”Kriisin hoito tekee minut epätoivoiseksi”, de Grauwe sanoo Katja Boxbergin Helsingin Sanomille laitimassa haastattelussa (HS 7.4.2013).

Taluskomissaari Olli Rehnin väitteet siitä, että tiukan finanssipolitiikan vaatimukselle ei olisi ollut vaihtoehtoa, ovat suorapuheisen de Grauwen mukaan ”silkkää roskaa”. Varat elvytykseen olisi mahdollista saada esim. Saksalta, jota koko maailma on odottanut ”laskemaan liikkeelle lisää velkaa”.

Samalla kun de Grauwen kritiikki komissaari Rehnin tiukkaa kuripolitiikkaa kohtaan tuntuu hyvin perustellulta, kohoaa kuitenkin marxilaisen näkemyksen suunnalta kysymysmerkki de Grauwen suosittelman ”lisävelan ottamisen” suhteen (siitäkin huolimatta, että lisävelka aiottaisiin hyvää tarkoittaen suunnata tuottaviin investointeihin). On otettava huomioon, että vallitseva järjestelmä on kapitalistinen ja sen puitteissa lisävelka pyritään suuntaamaan aina ensisijaisesti pankkien ja samalla vallitsevan talousjärjestelmän pelastamiseen.

Keynesiläisyys ja luokkakantaisuus

Krugmanin ja de Grauwen talouspoliittinen ajattelu näyttää viittaavan keynesiläisen talousteorian suuntaan. John Maynard Keynes (1883–1946) korosti kulutuskysynnän lisäämistä ”yleensä” (yhteiskuntaluokkien läsnäoloa huomioimatta) ja tämä näytti pätevän talouskasvua nostavana tekijänä toisen maailmansodan jälkeisessä jälleenrakentamisen vaiheessa ja melko pitkään sen jälkeen.

Nykyisen talouskriisin oloissa näkyy kuitenkin yhä selvemmin kahden yhteiskuntaluokan eli työväenluokan ja tuotantovälineet omistavan luokan vastakkainasettelu, jota ei voida ratkaista ”yleensä” eli jonkin luokkien ulkopuolella olevan ”erotuomarin” tai erillisen ”tekijän” toimesta.

Marxilaisella näkemyksellä ja kahden edellä mainitun tutkijan käsityksillä näyttäisi kuitenkin olevan yhtymäkohtia – ainakin heidän kriittisessä asenteessaan vallitsevia talouspoliittisia käytäntöjä kohtaan

Niinpä Kyproksen kovakouraisesta kohtelusta seuraa de Grauwen mukaan ainakin kaksi asiaa, ensiksi valuuttapako ja toiseksi Kyproksen pankkisektori romahtaa, talous syöksyy ja ajaa ihmisiä kurjuuteen. Belgialaistutkija ei näe eurolla olevan tulevaisuutta, sillä ”yhteistä rahapolitiikkaa ei voi olla ilman yhteistä budjettipolitiikkaa” (Boxberg HS, 7.4.2013).

Eikä "synny taistelua ilman yhteistä rintamaa", säestetään työväenlaulun sanoin poliittisen kentän vasemmalta laidalta.

Taistelun edellytykset syntyvät (ovat jo syntyneet) ennen kaikkea kuritettujen euromaiden asukkaiden sietämättömäksi muutetusta elämästä. De Grauwe käyttää toistuvasti sanaa "verilöyly", kun hän kuvailee eurojohtajien kuritoimia.

Europäättäjät eivät tiedä, missä mennään

De Grauwe toteaa edellä mainitun HS:n haastattelun päätteeksi, että "Suurin yllätys on ollut eurojohtajien visiottomuus" (näköalattomuus).

Hämmentävää on todella europäättäjien tietämättömyys siitä, mitä tapahtuu todella. Tämän tietämättömyyden myöntäminen tuntuu hyvin vaikealta päättäjille, mikä ilmenee esim. talouskomissaari Olli Rehnin taannoisessa itsevarmassa esiintymisessä taloustieteilijä Paul Krugmanin kritiikkiä kohtaan (Krugmanin kritiikki siis kohdistui EU-päättäjien harjoittamaan liian ankaraan kuripolitiikkaan taloudessa).

Saksan valtiovarainministeri Wolfgang Schäuble myönsi äskettäin, että jos hänen vaimonsa kysyy häneltä, mihin tämä kriisi johtaa, niin hän (Herr Schäuble) ei tiedä mitä vastata.

Suomalaisten osalta tietämättömyys ilmenee yleensä sekoiluna ja lieneekö maasta lähdetty ulkomaille juuri koskaan yhtä sekavissa tunnelmissa kuin valtiovarainministeri Jutta Urpilainen lähtiessään Kyproksen tukipakettia viimeistelevään Euroryhmän "ensimmäisen kierroksen" valtiovarainministerien kokoukseen Brysseliin perjantaina maaliskuun 15. päivänä

Eduskunnan suuren valiokunnan piti evästää Urpilaista matkaan, mutta eväät jäivät kevyiksi ja niistäkin piti äänestää valiokunnassa. Edellisenä keskiviikkona 13.3. neljä kokoomuksen kansanedustajaa oli vaatinut tiedotteessaan, että Suomi ei saa hyväksyä Kyproksen tukipakettia. Haastattelija kysyi suuren valiokunnan jäseneltä Kimmo Sasilta, mikä tämän kanta on Kypros-pakettiin. Sasi vastasi naurahdellen, että hän yhtyy hallituksen kantaan. Haastatteleva toimittaja yhtyi Sasin hilpeään nauruun ja Urpilainen matkusti niine eväineen Brysseliin (Yle Radio 1, 15.3.2013).

Tilanne huolestuttava

Europäättäjien ja Suomen hallituksen tietämättömyys ja näköalattomuus eurokriisin luonteesta ja ratkaisumallista saattaa monia jo huvittaakin, mutta taustalla tilanne on kansalaisten edun kannalta äärimmäisen huolestuttava. Työttömiä on EU:n alueella 26 miljoonaa ja joissakin maissa (Kreikka, Espanja, Portugali) nuorisotyöttömyys liikkuu 50–60 prosentin paikkeilla. Velkakriisi syvenee entisestään.

Joudutaan tunnustamaan, että suomalaisilta europäättäjiltä (Katainen, Urpilainen, Rehn) puuttuu riittävä taloustieteen tuntemus. Krugmanin osin kovalta tuntuva kritiikki talouskomissaari Olli Rehnin taloustieteen tuntemusta kohtaan on pitkälle oikeutettua.

Europäättäjät myöntävät itsekkin, että he eivät tiedä, mihin ollaan menossa. Entäpä jos olemme rotkoon johtavan talouskurimuksen ja romahduksen partaalla samalla kun kokonaisia kansakuntia houkutellaan side silmillä rotkon reunalle tukemaan yhä uudelleen vararikon partaalla olevia pankkeja ja siten lisäämään kuvitteellisen

pääoman määrää ja valtaa. Kuvitteellinen pääoma puolestaan tuhoaa reaalityaloutta, jonka elpymistä europäättäjät odottavat.

”Hullun argentiinalaisen” malli?

Käytännössä vastikkeettoman miljardituen siirtäminen vaikeuksiin ajettuja euromaita tukeneille pankeille alkaa olemukseltaan muistuttaa kirjailija Marko Tapion ”Terassi” -teoksen (v.1962) asetelmaa. Terassi oli rakennettu huimaavassa korkeudessa kallionkielekkeellä olevan huvilan osaksi ja terassin erikoisuus oli, että siinä ei ollut minkäänlaisia kaiteita. Huvila oli rakennettu ”erään hullun argentiinalaisen” piirustusten mukaan. Osa rakennusmiehistä kieltäytyi osallistumasta terassin rakentamiseen siksi että he eivät terveellä järjellä pystyneet ymmärtämään sen tarkoitusta. Terassi-teoksessa joku rakennusmiehistä varoitti kirjailijaa menemästä terassille pimeässä.

Nyt on eurokriisissä ilmeisesti saavuttu vaiheeseen, jossa varsinkin taloudellisesti pahimmin kuritettujen maiden kansalaiset kieltäytyvät yhä selkeämmin tottelemasta ylhäältä tulevia määräyksiä, jotka menevät yli heidän ymmärryksensä ja ovat jäsenmaan oman perustuslain vastaisia (vrt. esim. Portugalin korkeimman oikeuden äskettäinen ratkaisu, jossa maan julkiseen sektoriin kohdistuvien EU:n 1.4 miljardin euron säästökurimääräysten todettiin olevan maan perustuslain vastaisia). Massiiviset mielenosoitukset Kreikassa, Espanjassa, Portugalissa, Ranskassa, Britanniassa ja nyt viimeksi Kyproksella ovat todisteena tästä.

Syvällisen tiedon saavuttaminen kriisin olemuksesta on välttämätöntä. Tilanne on vaarallinen, jos tietämisen tilalle valitaan tiedostamaton (tyhjä) uhkarohkeus. Se voi merkitä kaiteettoman (katteettoman) terassin rakentelua huimaan korkeuteen.

Kirjeenvaihtajamme Marx ja Engels raportoivat Brysselistä: sietämätöntä vallankäyttöä sietämättömissä oloissa eläviä ihmisiä kohtaan

Karl Marx ja Friedrich Engels käsittelivät Brysselissä vuosina 1845–46 kirjoittamassaan ”Saksalaisessa ideologiassa” tulevan kommunistisen (sosialistisen) yhteiskunnan syntyedellytyksiä.

Tuntuu suorastaan ihmeelliseltä, että nuo tuolloin alle kolmekymppiset nuorukaiset esittivät kapitalistisen kehityksen luonteenpiirteitä ja suuntaviivoja, jollaisia ei nykyisin kuule Brysselin suunnalta. Nuo kaksi elinikäistä ystävystä toivat esiin kansalaisten vaikean taloudellisen aseman, mutta samalla he loivat optimistisen näköalan työn ja pääoman välisen ristiriidan ratkaisemiseksi. Nykyiset EU- ja eurojohtajat levittävät ratkaisuillaan laajalti pessimismia ja suoranaista epätoivoa laajoihin kansalaispiireihin.

Marx ja Engels ottivat yllä mainitussa kirjoituksessaan lähtökohdakseen vieraantumisen.

Sietämätön mahti

Tuo vieraantuminen voidaan marxismien klassikoiden mukaan voittaa siinä vaiheessa kun se muuttuu ”sietämättömäksi mahdiksi”. He toteavat jatkavat, että jotta tuo vieraantuminen ”muodostuisi ’sietämättömäksi’ mahdiksi, so. sellaiseksi mahdiksi, jota vastaan noustaan vallankumoukseen, on välttämätöntä, että tuo vieraantuminen muuttaa ihmiskunnan perusjoukon kerrassaan ’omistamattomaksi’ ja asettaa sen vastakkain samanaikaisesti olemassa olevan rikkouden ja sivistyksen maailman

kanssa" (Marx ja Engels, Valitut teokset 6 osassa, osa 2, s.93).

Marx ja Engels toteavat, että kumpainenkin noista kahdesta ehdosta (toisaalta lähes täydellinen omistamattomuus ja toisaalta vastapäätä oleva suuri materiaallinen rikkaus) "edellyttää tuotantovoiman suurta kasvua, korkeaa kehitystasetta".

"...vain tuotantovoimien universaalisen kehityksen mukana syntyy ihmisten universaalinen kanssakäyminen, jonka vuoksi toisaalta 'omistamattoman' joukon ilmaantuminen tapahtuu kaikilla kansoilla samanaikaisesti" (Marx ja Engels, em. teos, s. 93).

Marx ja Engels luonnehtivat "sietämätöntä" mahtia yksilöille "vieraana, heille ulkopuolisena valtana, jonka alkuperä ja päämäärät ovat heille tuntemattomat, jota he siis eivät voi enää hallita". Sen sijaan pystyttämällä tuotannon kommunistisen sääntelyn "ihmiset saavat jälleen määräysvaltaansa vaihdon, tuotannon ja keskinäisen kanssakäymisensä harjoittamistavan"(mt., s. 92–93). Saksalaisessa ideologiassa Marx ja Engels ennakoivat suorasukaisesti, että "Kommunismi on empiirisesti mahdollinen ainoastaan hallitsevien kansojen 'kertakaikkisena' ja samanaikaisena toimintona" (mt., s. 94).

"Sietämätön mahti" on nyt täyttä totta

Eikö tuo yllä todettu tilanne ala olla todellisuutta jo EU:n alueella ja myös globaalisti koko maapallon mittakaavassa? Kyproslaiset jonottavat päiväkausia pankkien ulkopuolella saadakseen 300 euron kuukausieränsä samalla kun tiedetään, että pankkien hallussa on 27 miljardia euroa pelkästään venäläisperäistä rahaa!

Portugali on taloudellisen katastrofin partaalla, mutta Troikka eli EU-komissio, IMF ja EKP vaativat siltä 4 miljardin euron säästöjä vuonna 2010 myönnetyn 78 miljardin apupaketin ehtona. Vesa Toijosen toimittamassa TV 1:n Ulkolinja-ohjelmassa Portugalin helmikuu (28.3.2013) kalakauppias kertoo, että jotkut iäkkäät torilla kävijät pystyvät ostamaan vain kaksi makrillia. "Annan heille ilmaiseksi. Käy sääliksi heitä".

Tämän täydellisen omistamattomuuden vastapainona on sietämätön mahti, jota eräs haastateltava luonnehtii sanomalla: "Pääministerimme (siis Portugalin pääministeri) on enemmän troikkalainen kuin troikka itse". Ohjelmassa todetaan, että orjuus poistettiin Portugalista virallisesti vuonna 1751, mutta monien mielestä Portugali on palannut takaisin orjuuteen. Orjuuttajana on nyt Troikka. 50 000 julkisen alan työntekijää aiotaan erottaa viroistaan. Terveystieteiden huolto rapistuu. "1500-luvulla lääkäripalvelu oli parempaa kuin tänään". "Meidät ryöstetään puti puhtaiksi".

Portugalissa on virallisesti 1.2 miljoonaa työtöntä. Nuorista joka toinen on työttömänä. 42 prosenttia väestöstä on vaarassa joutua köyhyysrajan alapuolelle. Kahden viimeksi kuluneen vuoden aikana 200 000 ihmistä on muuttanut pois Portugalista, heistä noin 100 000 on nuoria hyvin koulutettuja henkilöitä. Pääkaupungin Lissabonin kaduilla asuu kodittomia enemmän kuin koskaan.

Tästä huolimatta EU-päätäjät väittävät, että Portugalin kehitys on menossa suotuisaan suuntaan.

EU- ja euromaiden kehitys on menossa suuntaan, joka muistuttaa Leninin arviota,

jonka mukaan syvälinen yhteiskunnallinen muutos tulee välttämättömäksi silloin "kun 'pohjakerrokset' eivät halua vanhaa ja kun 'huippukerrokset' eivät voi elää vanhaan tapaan" (Lenin, "Vasemmistolaisuus"..., s.91; vahvennus VL)).

Paluu eurokriisiin

Euroryhmän valtiovarainministerit vahvistivat ylimääräisessä kokouksessaan 12.4. Irlannin Dublinissa Kyproksen kanssa maaliskuussa sovitun 17 miljardin euron lainapaketin (Europäättäjät puhuvat 10 miljardin euron paketista, minkä lisäksi Kyproksen itsensä olisi määrä haalia kokoon 6–7 miljardia).

Mutta onko sittenkään kysymys enää "vain" 17 miljardista? Epämääräisyys ja suoranainen sekoilu lainapaketin kuten koko eurokriisin ympärillä näyttää jatkuvan yhä vain oudommiksi käyvissä muodoissa. Jo vähän ennen Dublinin kokousta Kyproksen taholta nimittäin ilmoitettiin, että maa tarvitseekin 17 miljardin lisäksi vielä 6 miljardia lisää eli 23 miljardia euroa.

Tietoa ei selventänyt vaan pikemminkin hämmensi entisestään talouskomissaari Olli Rehnin Dublinissa antama selitys, jonka mukaan 17 miljardia tarkoittaa nettoa ja 23 miljardia bruttoa (kas kun ei "ruttoa"). Hämmäntynyt euroalueen veronmaksaja kysyy, että onko muidenkin lainojen kohdalla vielä netot ja brutot erikseen ja kumpiako vai molempia joudutaan maksamaan.

Voi päärynä sentään!

Huomauttaen, että edellä mainitut luvut (17 ja 23 mrd.) eivät ole keskenään vertailukelpoiset, Rehn heittäytyi leikkisäksi ja totesi, että "Ihmiset ovat vertailleet omenoita päärynöihin ja saaneet tulokseksi appelsiineja" (Virve Kähkönen, Kriisimaat saavat lisää aikaa. HS 13.4.2013).

"Sillä tavalla!", sanoisi varmaan Niilo Tarvajärvi Aamukahvi-lähetyksessään. Olen joskus miettinyt löytyisikö Rehnin talouspoliittisista näkemyksistä mitään yhteyksiä Marxin talousteoriaan ja nyt näyttäisi löytyvän yksi asia, nimittäin "päärynä".

Ivatessaan pääoman kuvitteellisessa taloudessa saamaa pääoman irrationaalista (järjetöntä) muotoa $R-R'$, jossa raha synnyttää uutta rahaa ilman tuotantoprosessin mukana oloa, Marx hämmästelee: "Rahan ominaisuudeksi tulee luoda arvoa, tuottaa korkoa aivan samoin kuin päärynäpuun ominaisuutena on tuottaa päärynöitä" (Marx, 1976, s. 389). (Raha siis ikään kuin kasvaa puissa SR)

Todellisuudessa rahalla ei kuitenkaan voida luoda rahaa, vaan raha on työllä luodun arvon ilmentymä. Lainojen ja velkojen maksamiseen vaaditaan viime kädessä riihikuivaa eli käteistä rahaa, eli rahaa, joka on realisoitavissa eli vaihdettavissa todellisiin ja konkreettisiin esineisiin ja asioihin.

Pystytäänkö lainat maksamaan?

Tässä vaiheessa herää väistämättä kysymys, mistä nämä miljardimääräiset euroalueen sitoumukset lopulta maksetaan. Uskooko joku todella, että ne pystytään maksamaan? Paitsi Kyproksen lainapaketin netto- ja bruttomäärät (17 ja 23 miljardia) Dublinin kokouksessa herätti hämmennystä myös tieto, että Kyproksen omavastuu paketista nousee aiemmin arvioidusta seitsemästä miljardista 13 miljardiin eli lähes kaksinkertaiseksi.

Asiaa ihmetelleille voidaan todeta Marxin jo aikaa sitten sanoneen, että ”kaikki tässä luottojärjestelmässä kaksinkertaistuu ja kolminkertaistuu sekä muuttuu pelkäksi hourekuvaksi”, ”koko prosessi tulee käsittämättömäksi” (Pääoma 3. osa, 1976, s. 470 ja 471).

On mielenkiintoista seurata, missä vaiheessa (vai missään vaiheessa) europäättäjät havaitsevat, että koko eurokriisin ratkaisuyritys satoja miljardeja euroja tililtä toiselle siirtelemällä on hourailua ja että europäättäjät itse osallistuvat tuohon hourailuun. Missä vaiheessa havaitaan, ettei keisarilla ole vaatteita?

Suomalaispäättäjät helpottuneita

Suomalaispäättäjien leirissä on iloittu (kuin hölmöläiset polttamansa talon raunioiden hetkellisessä lämmössä), että euromaiden 10 miljardin euron osuus ei lisäisi lainkaan noiden maiden (Suomi mukaan lukien) lainaosuutta. Kyseessä olisi siis muka ikään kuin ”ilmainen kierros”, koska Kypros saa lainaa Euroopan vakausmekanismilta (EVM) yhdeksän miljardia ja Kansainväliseltä valuuttarahastolta IMF:ltä yhden miljardin euron verran.

Siitä seikasta vaietaan häveliäästi, että Suomi on äskettäin suorittanut ”jäsenmaksuna” EVM:lle 1.44 miljardia euroa. Rahoittaessaan siis Kyproksen lainapakettia yhdeksän miljardin euron summalla EVM ”porskuttaa” Suomen ja muiden euromaiden rahoilla. Eikö esim. Suomen kannalta ole sama asia mitä kautta suomalaisten veronmaksajien rahoja siirretään muualla käytettäväksi kun kyseessä on olemukseltaan yksi ja sama toimenpide eli ”tilisiirto”. Sanonta ”Seuraava siirto on pankkisiirto” näyttää tulleen yhdeksi keskeiseksi europäättäjien toimintamalliksi.

Edellä mainitun lähes puolentoista miljardin euron siirto on tapahtunut todella vähin äänin, vielä vähemmän äänin kuin nyt on aikomus hyväksyttävä lopullisesti 23 miljardin euron Kypros-paketti pelkällä Eduskunnan suuren valiokunnan käsittelyllä ilman Eduskunnan täysistunnossa tapahtuvaa käsittelyä. Ellei sitten Perussuomalaisten asian johdosta jättämä välikysymys saa hallitusta jollakin tavalla muuntamaan asian käsittelytapaa (nyt välikysymyskeskustelun jälkeen on selvää, ettei täysistuntokäsittelyä tule).

Hyvin monien asiantuntijoiden mukaan Kypros ei tule koskaan selviytymään lainapaketin takaisinmaksusta, joten se todennäköisesti jää kokonaisuudessaan jäsenvaltioiden kustannettavaksi.

Vakuuttelua

Tuosta pitkälle vaietusta 1.44 miljardista eurosta on syytä todeta se erikoisuus, että Suomi on suorittanut sen yhdessä erässä kun muut euromaat maksavat sen viidessä osassa. Suomi veloitettiin kertasuoritukseen aikaisempaan Kreikka-pakettiin asettamiensa vakuusehtojen vuoksi. Suomi näyttää muutenkin viehtyneen erilaisiin vakuuksiin jopa vakuutteluihin. Esimerkkinä tästä on elokuussa 2011 Suomen ja Kreikan välille solmittu vakuussopimus, joka herättää epäilyjä Suomen saamisten varmuudesta.

Jo sveitsiläinen taloustieteilijä Simonde de Sismondi (1773–1842) olisi kahden vuosisadan takaa voinut neuvoa Suomen nykyistä valtiovarainministeriä Jutta Urpilaista ja pääministeri Jyrki Kataista tuollaisten vakuuksien kyseenalaisuudesta. Sismondin mukaan valtion velkapaperit edustavat mennyttä kulutusta ja sellaisenaan

”tuota pääomaa ei (myöhemmin) ole ylipäättään enää olemassa” (ks. Marx 1904, Drittes Buch, s.14, alaviite 6).

Suomen osalta ongelmana Kreikan kanssa tehdyssä vakuussopimuksessa on kysymys: kuinka vakuuttaa sellaista (mennyttä kulutusta) mitä ei enää tavallaan ole olemassa. Sama kysymys on aiheellinen myös muihin Suomen tekemiin vakuussopimuksiin nähden, joihin valtiovarainministeri Jutta Urpilainen tuntuu olevan kovasti tykästynyt..

Euroalueen tähänastiset sitoumukset

Keväällä 2010 Kreikalle myönnettiin yhteensä 110 miljardin euron laina. Syksyllä 2010 Irlannille myönnettiin 67.5 miljardin euron hätärahoitus Keväällä 2011 Portugalille 78 miljardin euron laina. Vuoden 2012 alussa Kreikalle uusi 130 miljardin euron hätälaina. Kesällä 2012 Espanjalle luvattiin 100 miljardin euron laina, jota Espanja ei ole toistaiseksi nostanut. Maaliskuussa 2013 Kyprokselle luvattiin 10 miljardin euron hätärahoitus. Huhtikuussa 2013 Dublinin kokouksessa on puhuttu enimmillään 23 miljardin euron hätäpaketista, josta Kyproksen omavastuu olisi 13 miljardia euroa.

Uusia autettavia on jonoksi asti

Dublinin kokouksessa jouduttiin myöntämään, että Portugali on noussut uudelleen huolen aiheeksi. Maan perustuslakituomioistuin totesi äskettäin mm. työttömyys- ja sairauspäivärahojen leikkaamisen perustuslain vastaiseksi, mistä aiheutuu 1.3 miljardin euron lovi säästöohjelmaan (kalliiksi tulee maalle näköjään lain noudattaminen!). Portugali ei pysty toteuttamaan sille määrättyä lainaohjelmaa. Portugalille ja Irlannille myönnettiinkin Dublinissa seitsemän vuotta lisää aikaa lainojensa takaisinmaksuun.

Seuraavaksi odotetaan avunpyyntöä Slovenialta, entiseltä EU:n mallioppilaalta. Slovenian jälkeen vuorossa saattaa olla Malta, Italia (joka tällä hetkellä on vailla hallitusta) Slovakia ja Ranska (jonka viimeksi mainitun talous on kuralla, hallitus toimintakyvytön ja presidentin suosio pohjamudissa). Eurooppa-tutkimuksen verkostojohtaja Juhana Aunisluoma toteaa, että myös kolmen A:n maat Hollanti (jonne on ilmaantunut paha kiinteistökupla) ja Suomi ovat vaaravyöhykkeessä.

Juuri kun saadaan yksi asia korjatuksi, uusia tulee, Aunisluoma toteaa ja jatkaa, että ei ole yhtään valtiota, joka olisi kriisin ulkopuolella (Aunisluoman haastattelu Radio Yle 1:ssä 12.4.2013). Epävarmuus lisääntyy, jäsenvaltioiden välit kiristyvät.

Jossakin uutisvirrassa vilahtaa sellaisia tietoja kuin että Kreikka vaatii Saksalta 100–300 miljardin euron sotakorvauksia natsien vuosien 1941–44 Kreikan miehityksen aiheuttamista tuhoista tai että ”Britannia liukuu jo kohti EU:n ulkorajaa” (HS 6.4.2013, pääkirjoitus) jne.

Pohdinnan paikka

Nyt on jo riittävästi näyttöä siitä, että vesi on tunkeutumassa myös Euro-Titanicin A-luokan hytteihin. On hyvin mahdollista, että Suomi voi joutua (suuremmassa tai pienemmässä määrin) samalle tielle kuin nykyiset kriisimaat. Kriisi näyttää koskettavan ensiksi ja kipeimmin nimenomaan pieniä jäsenmaita ja niihin kohdistettavat taloudelliset kuritimet ovat kaikkein kovimpia.

Meitä, jotka vastustamme suomalaisten veronmaksajien rahojen siirtämistä kriisiin ajautuneille pankeille, syytetään päättäjien taholta siitä, että väistämme vastuuta kun emme suostu torjumaan edessäpäin olevaa vielä pahempaa vaihtoehtoa. Ensiksikin alkaa olla aika kysyä, mikä vaihtoehto voisi olla parempi kuin tämä nykyinen.

Toiseksi on sanottava, että jos elämä alkaa käydä sietämättömäksi jossakin yhteisössä (euroalueessa), niin ei kai mitään kansakuntaa voida pakottaa väkisin kuulumaan tuollaiseen yhteisöön. Eikö voimassa ole sääntö, että jos eivät pidot parane, niin vieraat vähenevät?

Tästä ei ole kovin pitkä aika kun läntisissä viestimissä Neuvostoliittoa moitittiin "kansojen vankilaksi", mutta nyt TV-kuvat kertovat, että Kreikassa ja Portugalissa elämä muistuttaa paikoin leiriolosuhteita. Irlannin entisillä asutokupla-alueilla maisema näyttää olevan lähes kuin sodan (pommituksen) jäljiltä.

Suomi tarvitsee hätäohjelman

Välttääkseen nykyisten kriisimaiden kohtalon Suomi tarvitsee erityisen hätäohjelman. Sen tulee olla luonteeltaan ratkaisevasti erilainen kuin mitä on toteutettu juuri äskettäin "puoliväliriihessä" yritysveroalennuksineen ja osinkoverouudistuksineen. Parannustoimet on kohdistettava ennen muuta kansakunnan heikompiosaiseen väestöön. Kataisen hallituksen rikkaita suosivaan linjaan tarvitaan selkeä muutos.

Kuten suuronnettomuuden uhatessa (vrt. Titanic) ensimmäisinä on pyrittävä pelastamaan heikoimmat, lapset, naiset, iäkkäät, vammaiset jne. Heidän toimeentulonsa on varmistettava ensin, koska he ovat suurimmassa hädässä. Ketjun heikoin rengas ratkaisee yhteiskunnan kohtalon syvän kriisin oloissa.

Professori L.A. Puntila kehotti aikoinaan RUK:n kurssi 98:n (1959) kurssijulkaisussa yhteiskunnan parempiosaisia ottamaan huomioon, että "padon kestävyys on yhtä kuin heikoimman kohdan kestävyys sekä ettei ketju kestä hitustakaan enempää kuin sen heikoin rengas".

Puntilan sanoihin voisi nyt 54 vuotta myöhemmin lisätä, että monien väestöryhmien asema Suomessa (puolet eläkeläisistä elää EU:n määrittämän köyhyysrajan alapuolella ja osa näkee suoranaista nälkää), työttömien ja yksinhuoltajien asema on sellainen, että se ei kestä enää hitustakaan huonompaa vaihtoehtoa

Toinen toisensa tukemisesta

Puntila valitteli tuossa em. kommentissaan, että uudelta sukupolvelta (siis meiltä tuolloisilta varusmiehiltä) puuttui sodan kiirastulen antama kokemus yksituumaisuudesta ja "toinen toisensa tukemisesta". Lukiessani nyt noita rivejä annan vahingon kiertää ja totean, että jotain kokemusta näyttää puuttuvan tältä Kataiselta ja Urpilaiseltakin.

Ruotsin porvarihallituksen (!) taholta on äskettäin suositeltu, että Suomessa tulisi suorittaa 2–4 prosentin palkankorotukset kulutuskysynnän elvyttämiseksi. Ruotsin taholta tulleeeseen viestiin on syytä lisätä, että kerrankin (kriisin uhatessa) tulee suorittaa pieni- ja keskituloisten asemaa parantava palkkaratkaisu.

Heikkojen aseman parantamisen ohella toinen suuren luokan kysymys on, että erityisesti yleisyhteiskunnallisen kriisin uhatessa rahanliikkeiden valvonta on

suunnattava kaikkiin tuloihin ja erityisesti pääomatuloihin.

Rahanliikkeet-sana tuo mieleen, että erityisen tärkeässä asemassa on nyt rauhanliike (vrt. jännittynyt Korean tilanne).

Kirjoittaja on valtiot.tri ja erikoistutkija

LÄHTEET:

Boxberg, Katja, De Grauwe ennustaa eurolle loppua. Helsingin Sanomat 7.4.2013.

Haavikko, Paavo, EI. siis kyllä. Juva 2006.

Hänninen, Jyri, Veroapina syö pöydästäsi. Helsingin Sanomat 24.3.2013.

Krugman Paul, Eurokriisi on jo pahempi kuin 1930 luvun lama. Taloussanomat 31.3.2013.

Kähkönen, Virve, Kriisimaat saavat lisää aikaa. HS 13.4.2013.

Lenin, V.I. "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa. Kustannusliike Edistys. Moskova.

Marx, K. Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset 1844. Moskova. Kustannusliike Edistys.

Marx, K., Engels, F. Feuerbach, materialistisen ja idealistisen katsantokannan vastakkaisuus (Saksalaisen ideologian 1.luku). Teoksessa Marx, Engels, Valitut teokset. 6 osaa. Osa 2, s. 67–147. Kustannusliike Edistys. Moskova 1978.

Marx Pääoma. 3. osa. Moskova 1976.

Marx, K - Engels, F, Kommunistisen puolueen manifesti. Valitut teokset 2, 1978.

Pulkinen, T. Työttömyyden levinneisyys. Helsinki. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 3, 1956.

Puntila, L. A. Padon murtuva kohta, ketjun heikoin rengas. RUK 98 kurssikirja. 1959.

Tapio, Marko, Terassi. WSOY Porvoo. 1962.

TV 1:n Ulkolinja-ohjelma Portugalin helmikuu 28.3.2013. Toimittaja Vesa Toijonen.

Yle Radio 1, 15.3.2013 (Ykkösaamu).

Yle Radio 1, 13.4.2013 (Maailmanpolitiikan arkipäivää. Toimittaja Minna Pai).